

Становлення політології міжнародних відносин: політична наука про міжнародний процес*

6

Валерій БЕБИК,
голова Всеукраїнської асоціації
політичних наук,
доктор політичних наук, професор

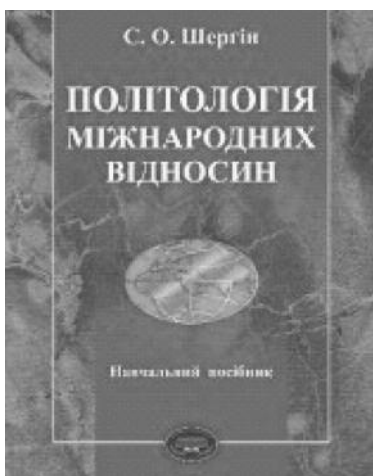

Політологія, попри всі ті закиди, що традиційно адресують соціогуманітаристиці, може вважатися однією з найактуальніших наук. До того ж свою актуальність вона втратить лише тоді, коли зникне політика як окремих сегмент суспільних відносин. Сегмент цей вкрай важливий, бо стосується стабільності, безпеки, порядку, тобто базових цінностей соціальної взаємодії. Політика виникла разом із першими людськими спільнотами та супроводжує людство в його історичній еволюції, ускладнюючись і розвиваючись поряд з іншими підсистемами соціальної системи. Вона одвіку осмислювалася й пізнавалася засобами політичних міфологій, філософій, теорій та ідеологій. Політична наука додала ще один когнітивний ракурс, іще одну систему поглядів до вже існуючих бачень та уявлень про цю суспільну царину, збагативши політичне мислення й пізнання. Політологія зі своїх витоків розвивалася згідно із загальним законом еволюції, який було сформульовано ще класиками еволюціонізму – закону «диференціації й інтеграції». У рамках політичної науки як єдиної дисциплінарної цілісності поступово виокремлювалися нові й нові підгалузі, однією з котрих і стала політологія міжнародних відносин.

Поява наукового посібника чи підручника є етапною подією в розвитку будь-якої наукової дисципліни та її підрозділів, адже саме ці форми систематизації й викладення знань відіграють ключову роль у їх організації й поширенні. Вони ознаменують кожен новий щабель еволюції певної науки. Навчальний посібник «Політологія міжнародних відносин», автором якого є відомий український учений, доктор політичних наук, професор Сергій Шергін, справді ознаменував новий етап у розвитку вітчизняної політичної науки загалом і політології міжнародних відносин зокрема.

Формування такої окремої підгалузі політичної науки, як політологія міжнародних відносин, стало не лише результатом розвитку цієї науки, а й відпо-

віддю на пізнавальний виклик міжнародно-політичного процесу. Глобалізація лише підтвердила ключову роль, яку міжнародне середовище відіграє в житті окремих суспільств. Тому й знання та розуміння цього середовища є надзвичайно важливим і актуальним для всіх соціумів, бо значна частина загроз безпеці окремих суспільств зароджується та надходить іззовні – з боку міжнародного середовища. Воно характеризується особливою складністю й суперечливістю. Тож і вивчення міжнародних відносин потребує об'єднання зусиль різних наукових дисциплін, їхньої організації в єдиному інтердисциплінарному комплексі. Водночас слід зауважити, що міжнародні відносини є складним і суперечливим предметом дослідження. Він не лише зумовлює

Добірка

Сергій ШЕРГІН – завідувач кафедри регіональних систем і європейської інтеграції Дипломатичної академії України при МЗС України, доктор політичних наук, професор, заслужений працівник освіти України. У 1997–2002 рр. – радник з політичних питань Посольства України у В'єтнамі. Автор понад 140 наукових праць з питань політології міжнародних відносин та регіоналістики.

7

* Рецензія на кн.: Шергін С. О. Політологія міжнародних відносин: Навч. посіб. – К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 2013. – 204 с.

потребу в інтердисциплінарній співпраці, а й приводить до субгалузевої диференціації в межах кожної окремої науки.

На цілком слушну думку С. Шергіна, виокремлення політології міжнародних відносин стало результатом об'єктивного постійного й неспинного процесу накопичення знань про політику. Така еволюція спричинила виникнення багатьох інших напрямів і субдисциплін, що безпосередньо або ж опосередковано стосуються вивчення міжнародних відносин: політичної теорії, порівняльної політології, соціології міжнародних відносин (с. 10). Автор навчального посібника пропонує більш загальний поділ політичної науки, яка, на його думку, складається з політичної теорії, порівняльної політології, політології міжнародних відносин. Безперечно, цей поділ є одним із багатьох можливих, хоча й він має свої переваги. Тут найоптимальнішим чином поєднані теоретичний та емпіричний, історичний та системний аспекти політологічного пізнання. У цьому субгалузевому поділі домінуючим є міжнародно-політичний класифікаційний елемент, що особливо важливо за доби глобалізації, бо він відображає загальну світову тенденцію до інтернаціоналізації всіх аспектів суспільного життя, включно із суспільним мисленням і пізнанням. Інакше кажучи, політична наука глобалізується так само, як і міжнародна політика, що істотно видозмінює внутрішню структуру цієї науки.

Грунтовним, як в ідейно-історичному, так і системному розумінні, є авторське бачення становлення субдисципліни політології міжнародних відносин. С. Шергін серед чинників такого становлення виокремлює: виникнення суперечності між загальним обсягом теоретичних знань «...про сутність міжнародних відносин і ускладненням процесу їх верифікації та прогнозування», а також зрослу потребу в науковому вивченні й обґрунтуванні суто практичних проблем світової і зовнішніх політик; зміну структури й історичної форми міжнародних відносин у напрямі до появи нових акторів і сфер взаємодії цих акторів, реструктуризації глобального й регіональних «балансів сил»; процеси демократизації і соціальної трансформації в сучасному світі (с. 11, 14). Отже, маємо багатofакторний аналіз процесу становлення субдисципліни політології

міжнародних відносин, що завершується її дефініцією як продукту внутрішньодисциплінарної диференціації політичної науки, котрий якісно відрізняється від теорії міжнародних відносин. Самі ж ці відносини, в рамках завершальної дефініції, вважаються різновидом політичного процесу зі своїми інституційними, функціональними, організаційними характеристиками.

Політологія міжнародних відносин у тлумаченнях С. Шергіна постає також формою організації, накопичення й поширення знань про міжнародну політику – «концептуально-парадигмальним знанням про світову політику й глобальне суспільство» чи системою «несуперечливих наукових поглядів і парадигм, яка в концептуальній формі відтворює явища й тенденції міжнародного процесу, забезпечуючи їх аналіз і прогнозування» (с. 18). Загалом, автору навчального посібника вдалося розробити цілісне й структуроване бачення політології міжнародних відносин, що створює формально-дедуктивні передумови для успішного її викладання й засвоєння. Серед таких передумов також виокремлюються загальні уявлення про ідейно-історичні витоки, методологічні засади, набір методів певної науки чи її підгалузі. У навчальному посібнику «Політологія міжнародних відносин» вичерпно й докладно витлумачений і розроблений методологічний блок. Зокрема, сформульовано лаконічні й продуктивні визначення основних складових теоретико-методологічної бази політології міжнародних відносин; простежено еволюцію головних пізнавальних парадигм цієї підгалузі політичної науки; надано опис історії, сучасного стану й перспектив вітчизняних досліджень у цій царині.

Навчальний посібник «Політологія міжнародних відносин» є важливим внеском у становлення української політичної науки. Ідеться про новий етап розвитку такої підгалузі цієї науки, як політологія міжнародних відносин. Цей етап позначений появою низки цікавих творчих доробків, серед яких навчальний посібник С. Шергіна посідає своє високе місце, що зумовлено не лише змістом і теоретико-методологічним потенціалом згаданого посібника, а й педагогічним, дипломатичним досвідом і всім попереднім науковим доробком (а це понад 140 наукових праць) його автора.